

Vem besitter den riktiga kunskapen? Genom vetenskapskrigs-figures vålds- och sportmetaforer produceras ett antagonistiskt förhållande mellan biologer och feminister. Men vetenskapskriget bäddar också för talet om det goda vetenskapssamtalet. Ofta vävs dessa samman i en och samma figur.

Vetenskapskrig och det goda samtalets retorik – biologer talar om »tokfeminism«

Tora Holmberg

I mitt avhandlingsarbete intervjuade jag forskare inom ämnen som berör beteendegenetik och ett tema handlade om kontroverser med företrädare från andra discipliner.¹ Det talades om en motståndare som ofta dyker upp och denna motståndare kan ta sig flera skepnader; ibland som feministen eller genusforskaren, ibland som sociologen eller "sociologisten". Gemensamt var att det enligt intervjupersonerna handlade om människor som inte lyssnar på fakta, som lever i en annan värld, verkar inom ett annat paradigms och talar ett annat språk. Det var bilden av C P Snows två kulturer – institutionaliserad genom uppdelningen i å ena sidan humaniora/samhällsvetenskap och å andra sidan naturvetenskap – som målades upp och gick igen och igen i olika sammanhang.² Men bilden var dubbel. Talet om debatt, kontrovers och vetenskapskrig verkade gå hand i hand med talet om det man *borde* eftersträva; tvärvetenskap, samarbete och överbryggande av kulturklyftor. Denna dubbla rörelse väckte

mitt intresse för att gå vidare och undersöka vetenskapliga kontroverser.

Ett konkret exempel är kontroversen om hur man ska förstå kön och könsskillnader, som tog fart under våren 2002 på *Dagens Nyheters* ledarsida, utvecklades till inlägg i andra dags- och kvällstidningar, samt fördes brevlades. Retoriken var ofta offensiv, enligt den "knutna nävens retorik".³ Genusforskare anklagades å ena sidan för ovetenskaplighet och ideologisk styrning enligt epitetet "tokfeminism". Biologiska förklaringsmodeller likställdes å andra sidan med "biologism", det vill säga med tendensen att överdriva betydelsen av biologisk kunskap och tillämpa den på områden där kulturella förklaringsmodeller ligger närmare till hands. En av debattens centralfigurer, evolutionsbiologen Torbjörn Fagerström, medverkade senare samma vår i konferensen "Finns biologismen? Vårt ansvar för kunskapen i samhällsdebatten" där förekomsten av biologism ifrågasattes och förkastades och evolutionsbiologiska begrepp red-

des ut, vilket i sin tur ledde till ytterligare debatt.⁴ Inläggen utgör därmed en dialog, en *intertextuell* kedja av uttalanden, som är artikelns empiriska grund.⁵

”Tokfeminismdebatten” är dock inte helt avgränsad, det förekommer intertextuella referenser till andra vetenskapliga och vetenskapsbaserade debatter. Biologiska förklaringar till mänskligt beteende har ju som bekant tidvis (och beroende på plats) vållat het debatt.⁶ Evolutionsbiologiska fakta är inte helt oomstridda. Att vi går på två ben, kan tala och har större hjärnkapacitet än kanske något annat djur till följd av evolutionära mekanismer uppfattas sällan som kontroversiellt. Annat är det med frågor rörande sexualitet och kriminalitet, frågor som ofta skapar debatt. Samma gäller könsskillnader i beteende, intelligens eller arbetsdelning (det som utanför biologin brukar införlivas i begreppet genus) och dessa fenomenens evolutionära bakgrund (det vill säga biologiskt kön). Då kan diskussionerna gå heta, inte bara mellan humanister, feminister, politiker, lekmän (!) och biologer, utan också biologer emellan.

Den aktuella debatten kan också i en större kontext fogas till det som under slutet av 90-talet, i USA och England, kallats *the Science Wars*. Det handlar om konkurrerande sätt att förstå sociologiska, historiska, kulturvetenskapliga och filosofiska studier av naturvetenskap, där en grupp naturvetare gått i spetsen för att försvara vetenskapen mot relativism, psykoanalys, kulturstudier och annan ”pseudovetenskap”.⁷ Företrädare för ”den andra sidan” har å andra sidan hävdats motståndarnas bristande spänst i filosofiska frågor och rätten att se vetenskap som en kulturell verksamhet bland andra.⁸ I både en mer allmän sociobiologidebatt och de anglosaxiska *Science Wars* är det skillnader i vetenskapsyn som brukar anföras som kontroversens

drivkraft. Jag har i den studie som ligger till grund för denna artikel talat för en alternativ tolkning, där debattens poler snarare skapas retoriskt, medan vetenskapssynen kan vara nog så gemensam.⁹

Vetenskapssociologiska analyser av debatter har en lång historia.¹⁰ Det är en vedertagen sanning att man genom att studera så kallade *kritiska händelser*, kan nå annars förgivettagna normer och antaganden.¹¹ Denna utgångspunkt har också väglett den aktuella fallstudien av den debatt om ”tokfeminism” kontra ”biologism” som fördes under våren 2002. Det handlar om olika syn på hur man bäst ska nå kunskap om ”könet”, och om vem som är bäst skickad att göra det. Genom att här främst fokusera debattens ena pol, uttalanden av biologer, vill jag synliggöra hur det jag kallar *vetenskapskrigsfiguren*, förutom tal om stridigheter och gränser, också upprätthålls genom och därmed innefattar, talet om strävan efter det goda vetenskapliga samtalet. Figurbegreppet, som jag lånat från Donna Haraway, beskriver en empirisk och analytisk semiotiskmateriell konstruktion, som å ena sidan verkar inom och stärker rådande diskurser och maktrelationer, och å andra sidan utmanar, förskjuter och förändrar desamma.¹² Vetenskapskrigsfiguren verkar konserverande på så sätt att även om det talas om ”det goda samtalet” som man vill uppnå bortom kriget, så motsätter den sig effektivt all kommunikation över de etablerade ämnesgränserna. Men debatten är inte så fruktlös som vi kanske förleds att tro, för samtidigt uppstår det vissa frigörande effekter och syftet är därmed också att visa vilka *oanade allianser* som kan uppstå genom debattens dynamik.

Vetenskapssociologisk retorikanalys

Analysen i denna artikel bygger på ovan nämnda tidningsartiklar, brev skickade till

Torbjörn Fagerström som svar på hans artiklar i *Dagens Nyheter*, ett trettiotal debattinlägg publicerade på en särskilt upprättad hemsida före och efter konferensen "Finns biologismen?", transkriberade bandinspelningar och fältanteckningar från samma konferens, samt tidningsartiklar publicerade i efterhand.¹³ Detta breda material ger en unik inblick i debattens dynamik; hur debattens innehåll och positioner förskjuts och hur nya positioner uppstår. För att analysera materialet tar jag hjälp av vetenskaps sociologisk diskursanalys.¹⁴ Här utgår jag från *retorik* för att förstå den argumentativa sidan av diskurs, som ett genomgripande kännetecken för hur människor interagerar och tolkar sin omvärld.¹⁵ Det är alltså ett avsevärt vidare begrepp än den vardagliga definition vi är vana vid. Detta retorikbegrepp bär med sig en syn på människan som inbegripen i argument, konflikt och förhandling, något som visat sig fruktbart för att förstå och analysera en vetenskaplig debatt. Genom olika *retoriska strategier* utkonkurreras alternativa betydelser och narrativ. Att hänföra företeelser till den ena eller andra kategorin utgör exempel på grundläggande retoriska strategier som jag identifierar i analysen. Exempel på flitigt använda kategorier är "vetenskap" kontra "ideologi" och "kunskap" kontra "pseudovetenskap" (eller "tro").

I linje med det retoriska perspektivet används begreppet *tolkningsrepertoar*.¹⁶ Med detta menas de retoriska resurser talaren eller författaren har att tillgå i ett givet ögonblick. Diskursanalytikern Margaret Wetherell skriver:

En tolkningsrepertoar är en kulturellt välkänd och inrotad argumentationslinje innefattande teman, vardagsmat och bilder som känns igen (doxa). [...] Dessa tolkningsrepertoarer inbegriper deltagar-

nas metoder för att bli begripliga i ett visst sammanhang – de är det sunda förnuft som organiserar förklaringen och fungerar som fond för realiserandet av lokalt hanterade positioner i själva interaktionen. [...] Argumentet behöver inte uttalas i detalj eller i sin helhet. Tvärtom väcker ett fragment eller en fras den relevanta argumentationskontexten för åhöraren – dess antaganden, anspråk och motanspråk.¹⁷

Argumentet behöver inte täcka in en hel händelse för att bli begriplig. Ibland räcker det med en metafor eller annan ledtråd, för att hela sammanhanget ska stå klart. Inom tolkningsrepertoarerna används *kontraststrukturer*.¹⁸ Det handlar till exempel om "nu" och "då", "vi" och "dem", "är" och "anses". Ett uttalande stärks eller undermineras med hjälp av dessa kontraster, vilka därmed kan läsas som delar i en pågående *faktakonstruktion*.¹⁹ En annan viktig retorisk dimension som nämns i citatet ovan, är *konsensusskapande*: Hur sker skapandet av ett *gemensamt rum* för talarens och åhörarens tolkningar som en retorisk strategi?²⁰ Dessa är centrala analytiska frågor som jag kommer att återknyta till fortlöpande.

Krig och skådespel

Det är nu dags att ta sig till det som jag tolkat som debattens startpunkt. I en krönika i *Dagens Nyheter* – "Schyman, Thorild och pseudovetenskapen" – går kolumnisten Torbjörn Fagerström till angrepp mot vad han kallar "tokfeminismen". Denna -ism breder enligt författaren ut sig både inom politiken, gestaltad i form av dåvarande vänsterpartiledaren Gudrun Schyman, och inom vetenskapen.²¹

Det principiellt intressanta är, tycker jag, att reflektera över hur det kommer sig att politiskt ledarskap kan utövas med hjälp av rena stollerier. Hur kan en intellektuell ävja som rätteligen borde kallas tokfeminism – ej att förväxla med seriös genusforskning eller seriöst politiskt arbete för att öka jämställdheten mellan könen – nå en sådan grad av legitimitet att den duger som ledmotiv i en valupptakt? Jag tror att en av de viktigaste faktorerna som bidragit till legitimeringen är att tokfeminismen tidigt nästlade sig in vid universiteten.²²

Detta är upptakten i Fagerströms artikel: Schyman levererar en massa ”stolligheter” utan att mer än marginellt ifrågasättas. Frågan han ställer sig, och låter oss som läsare ställa oss själva, är hur detta är möjligt. Svaret kommer omgående: ”Tokfeminismen” breder ut sig från sin position på universiteten, där denna ideologi ”nästlade sig in”. Metaforen som sådan är retoriskt intressant, den låter läsaren genast förstå att något är fel, överdrivet, tillspetsat. Det sker också en, vad gäller faktakonstruktion, intressant glidning från något som ”*borde kallas tokfeminism*” till ”tokfeminismen”, från något som borde till något som bara är i bestämd form. För att ytterligare poängtera att det är något icke-önskvärt, förstärks ”tokerierna” här med kontrasterandet med ”seriös genusforskning och jämställdhetsarbete”. Texten bidrar också till konsensus kring jämställdhet i allmänhet. Vad som händer är ett slags försäkran mot den potentiella omoral som skulle kunna följa vid en kritik av feminism, genom att samtidigt skapa närhet till jämställdhetsarbete i stort.²³

Fagerström fick förutom mediala reaktioner på sitt inlägg (mer om detta nedan) en mängd brev. En del är korta och kärnfulla, andra utförligare i sin argumentation. Ytter-

ligare några få innehåller artiklar som brevskrivarna inte fått publicerade, men som de av olika anledningar vill delge mottagaren. De korta och kärnfulla breven är många gånger positiva, raljerande och personligt hållna:

- 1) Stort tack för Din eleganta ”avrättning” av Gudrun Schyman och hennes gelikar i gårdagens DN.²⁴
- 2) Tobbe, Tack för ännu en pärla – om Tokfeminism!²⁵
- 3) Hej! Snyggt jobbat. Kallt stål är det enda som biter när dom försöker hoppa upp och hugga en i hälsenan.²⁶

Tonen för tankarna till åskådare som applåderar en föreställning, ett drama och ger en bild av en medial aktör som hejas på bakom scenen, inför nästa framträdande. Analogin till vetenskapligt iscensättande genom en form av ”bakom-scenen-retorik” ligger inte alltför långt borta.²⁷ Det första och det tredje inlägget arbetar också med olika våldsmetaforer (”avrättning”, ”kallt stål”) som konnoterar strid. Motståndaren förminskas och förlöjligas också i det tredje citatet med hjälp av en vanligt förekommande retorisk strategi: ironi.

Andra brev innehåller en mer nyanserad respons på Schyman-krönikan, där också egna ståndpunkter om tokfeminismen utvecklas.

Igår hade du en sak inne på DN:s ledarsida och den var alldeles utmärkt väl författad, bortsett från en liten detalj. I boxning får man ju mer poäng ju mer våld och träffar man utsätter sin antagonist för och det är den sportens princip. Vid intellektuell boxning verkar motsatta princip råda och vid offentlig debatt skulle jag vilja vara försiktig för att inte ”spela motståndarna i händerna”. Jag kan förstå att du blir arg och vill ”dunka” meningsmotståndarna i

huvudet men jag skulle önska att min sida (du, Ulfstrand o.a.) inte nedlät sig till allmän pajkastning utan på ett för naturvetare kännetecknande förutsättningslöst sätt försökte komma så nära sanningen det går utan att tala om för sociologisterna att de får tro att jorden är platt.²⁸

Texten uttrycker en kollegialitet, en vi-känsla som behöver upprätthållas då trycket utifrån hårdnar. Men, varnar brevskrivaren, vi får inte dras ned till "sociologisternas" nivå. Att det är allvar märks tydligt, kanske framförallt i talet om våld och kamp, men också i det förslag till strategi som målas upp i detta samtal, biologer emellan. Det finns flera exempel på positiva brev som uttrycker allvarliga farhågor för vad tokfeminismen kan ställa till med. Explicita kopplingar görs till fanatism, dogmatism och institutionell etablering (som professurer och centrumbildningar i genusvetenskap). I brev som uttrycker tillhörighet till så vitt skilda områden som biologi, juridik, statsvetenskap och psykologi, skapas samhörighet med Fagerström i motståndet mot tokfeminismen. Detta motstånd förmår i sammanhanget överbygga de klyftor mellan C P Snows två kulturer som det annars refereras så ofta till.²⁹ "Två kulturer" och "kulturklyftor" kom senare att bli flitigt använda metaforer, inte minst i samband med den kommande konferensen "Finns biologismen?".

Men vad "gör" då alla dessa sport-, vålds- och gränsmetaforer? Gemensamt för lyckade retoriska strategier är att de styr läsarens tolkning i en bestämd riktning. På så sätt har metaforer en retorisk kraft, de fungerar då de hämtar mening från en viss genre eller diskurs och överför till en annan. Samtidigt skapas också nya meningar i mötet mellan olika genrer, varför det alltid finns en viss öppenhet i metaforer (liksom i mer bokstavlig diskurs). I fallet

med våldsmetaforerna skapas mening genom att positionerna utmålas som givna och strategierna som odelat antagonistiska. Det finns ingen försoning, ingen förståelse eller medlidande. Det är också en tydlig maktposition som framträder där biologerna framstår som de som har kontrollen och ska besvara ett påhopp nedifrån ("hoppa upp och hugga en i hälsenan"). Med sportmetaforer som "intellektuell boxning" berikas retoriken med hänvisning till likheter mellan den vetenskapliga och den idrottsliga arenan och deras olika regelsystem. Det meningslösa våldet och den "allmänna pajkastningen" förkastas till förmån för den mer rättvisa och av regler kringgärdade sporten. Även här skapas en bestämd och distanserad motståndare, men en som ska mötas i samma ring och med rättvisa medel. Kriget har liksom sporten regler för hur kampen ska föras. Detsamma gäller vetenskapliga kontroverser.

Det goda samtalet

Vi ska nu bege oss till konferensen "Finns biologismen?" som arrangerades under våren 2002. Först ut på konferensens talarscen är den nu välkände Torbjörn Fagerström med föredraget: "Om rätten att vara totalt okunnig och ändå yttra sig i biologiska frågor".³⁰ Fagerström börjar med att slå fast att biologismen inte finns i större utsträckning, och finns den så är det långt från där den i dag placeras. Biologismen frodas inom ekologin och systematiken, på det han kallar biologins "plussida". Här pratar man om det som är naturligt som något normativt, en glidning som Fagerström tolkar som uttryck för biologism. Fagerström placerar biologer som sysslar med människan, det vill säga sociobiologer, evolutionsbiologer och kanske beteendegenetiker på biologins minussida: "Alla dessa utskällda människor som har fräckheten att tro att bio-

logisk vetenskap kan bidra till förståelsen av vår egen art.” När det gäller vetandet om människan är biologismen långt borta, tvärtom frodas här vad Fagerström kallar ”sociologism”. Detta följer som en röd tråd genom föredraget, som flankeras av olika argument för varför biologin är så utmanande att man anklagas för biologism: ”Vi biologer utmanar vissa vetenskapers strävan efter hegemoni”, menar han. Biologin har kommit med många obekväma sanningar som bryter med den gängse människosynen. Bilden av människan som skapelsens krona ”vittrar sönder” till följd av molekylärgenetisk och evolutionsbiologisk forskning, hon är varken genetiskt eller kulturellt unik. Självklart, menar Fagerström, leder detta till rädsla och hotade maktpositioner:

Rädslan för att den samhällsvetenskapliga och den humanistiska och teologiska hegemonin är hotad och det är en rädsla som i den bästa av världar skulle kunna bemötas med sansade argument och begåvade diskussioner. I den verkliga världen så leder den ju ofta till pajkastning. Jag är en av dem som flera gånger har syndat och ägnat mig åt mer pajkastning än jag egentligen kanske skulle vilja, men ibland blir man provocerad, så är det.

Pajkastningsmetaforen som känns igen från ett tidigare inlägg konnoterar en fruktlös och lite komisk aktivitet, ”om jag kastar på dig så kastar du på mig”. Den icke-fruktsamma debatten, som man syndigt kan ägna sig åt och senare bikta sig från, ställs mot det goda samtalet. Den goda debatten är sansad och begåvad, men finns sällan i praktiken. Den är ett ideal, vars realiserbarhet omöjliggörs på grund av ett långvarigt krig:

Den tredje punkten jag har tagit upp, det är makt. Här har vi tror jag kampen, kriget, vetenskapskriget mellan de två kulturerna som C P Snow skrev om. Den naturvetenskapliga å ena sidan och den humanistiskt – samhällsvetenskapliga å andra sidan. Detta är en gammal klyfta, det är ett gammalt krig, även om det från början när naturvetenskapen började växa till sig så var det kanske huvudsakligen ett krig mellan teologer och naturvetare. [...] Min uppfattning är att den klyftan har vinklats över till att bli en motsättning, ett krig om man så vill, mellan naturvetenskap och samhällsvetenskap – humaniora. Jag har i vinter skrivit ett par kolumner på DN:s ledarsida om vad jag uppfattar som samtidens allra mest flagranta exempel på detta krig, nämligen den orimligt sociologistiska attityd som frodas inom vissa delar av genusforskningen. Jag kan försäkra er mina vänner, att jag har aldrig i mitt liv fått så mycket stryk. Alldeles ohyggligt vad mycket stryk jag har fått och faktiskt regelrätta hotbrev. Så här talar vi om någonting oerhört känsligt, någonting oerhört utmanande. Och visst, jag kan, men så sanslöst provokativ var jag väl inte och så lite på fötterna hade jag väl ändå inte. Och för att inte upprepa mina egna argument i denna fråga så skulle jag vilja läsa för er vad en professionell humanist, nämligen historikern Arne Jarrick skriver om precis de tendenser och de attityder som jag själv angrep i mina DN artiklar. [Här följer ett citat om cirka tio minuter, där Fagerström läser upp Jarricks text, där genusforskningen kritiseras på olika sätt] Så kan man raljera och jag kunde inte undanhålla er detta, för att jag tror att detta är ett exempel på en allvarlig utomvetenskaplig strömning i samtiden

med biologiska eller rättare sagt anti-biologiska förtecken. Men i grunden handlar det om makt, naturligtvis, i grunden handlar det om makt. I grunden handlar det om en i längden ohållbar klyfta mellan två kulturer som måste förenas, de måste förenas för det är omöjligt i ljuset av modern biologi och det är omöjligt i ljuset av modern samhällsvetenskap att försöka upprätthålla denna klyfta. Så, så fort jag går ut ur det här rummet, och lämnar mina raljanta glasögon, min raljanta attityd bakom mig, så kommer jag att fortsätta att arbeta för det jag har arbetat för i ganska många år, nämligen att på de plan jag får en möjlighet att hjälpa till att knyta ihop de här två kulturerna för kampen är destruktiv, den är meningslös, den är i längden ohållbar.

I det här ganska långa citatet sker ett gediget arbete med ytterlighetsformuleringar ("oerhört", "flagranta", "ohyggligt", "allvarlig", "sanslös") vilket i sig stärker uttalandets vikt: de gör ett *maximerande arbete*.³¹ Krig, stridigheter, kamp, klyftor, synonymerna är flera och metaforiken frodig. Åhöraren får klart för sig att det är något allvarligt på gång. De som står för kriget är sociologistiska genusforskare, vilka försvarar sin hegemoniska position med näbbar och klor, genom att utdela "stryk" och "regelrätta hotbrev". (Inom parentes sagt har jag inte tolkat några direkta hot i de brev jag tagit del av, vilket inte betyder att en del av breven varit nog så otrevliga.) I uttalandet ovan skapas en bild av biologer som vetenskapliga uppstickare, utmanare av samhällsvetenskaplig hegemoni, vilka genom att påtala att vi människor är djur bland andra arter stör en kulturell ordning eller människosyn. Vidare talas det om kriget med teologer i det förgångna, humanister och samhällsvetare

idag och en framtid i fred. Det framställs som omodernt med vetenskapskrig. Detta sätt att argumentera kan sägas likna det retoriska redskap som Gilbert och Mulkay kallat "sanningen-kommer-fram-tricket".³² Med detta menas att skiftet i tempus bidrar till att legitimera och förklara ett asymmetriskt förhållande, där motståndaren har fel och talaren har rätt men befinner sig i (ett tillfälligt) diskursivt underläge. Genom att peka framåt mot vad som kommer att uppdagas, skingras tvivlen på att talaren kan ha fel och talet om att sanningen kommer att segra gör ofta slut på tidigare tankegångar och nya ämnen påbörjas. Det fungerar som ett slags punkt i diskussionen, så också i Fagerströms föredrag. Kampen är ond och motsättningarna måste överbryggas. Samtidigt som den onda kampen förkastas, slås ett slag för framtidens goda tvärvetenskap.

Vid sidan av den temporal dimensionen i Fagerströms föredrag, förekommer också en rumslig. Det vetenskapskrig som talaren målar upp, är ett krig som kan föras i det offentliga, på scenen, det vill säga på *Dagens Nyheters* ledarsida och på offentliga konferenser. I det privata däremot, bakom scenen, strävas efter något helt annat, nämligen det goda samtalet och samarbetet. Genom denna rörelse i rummet framträder en bild av en vetenskapsman som trots sitt tidigare ibland omoraliska uppträdande i det offentliga rummet (från vilket han biktar sig), "egentligen" är en annan.

Ytterligare en sak förtjänar att påpekas, nämligen citattekniken. Istället för att själv ge sig på genusforskningen i sakfrågor, så låter Fagerström en företrädare för humaniora utdela kritiken. I stort sett samma ståndpunkter som framförts i *Dagens Nyheter*, framförs nu genom en ställföreträdande talare, vars humanistiska hemvist i detta fall bidrar till att

öka Fagerströms trovärdighet. Motståndet mot genusforskningen verkar kunna ena företrädare från de "två kulturerna", vilket vi också sett prov på i brevväxlingen rörande Schyman-krönikan. Men denna förening av företrädare från samhällsvetenskap/humaniora och biologi, verkar också åt andra hållet.

Kritiska biologer

Efter konferensen "Finns biologismen?" publicerades ett antal inlägg på konferensens debattsida och det förekom både ris och ros till arrangören och föredragshållarna. I tidigare inlägg på samma webbsida kunde man återfinna den förväntade polariserade ordningen med biologer å ena sidan, och samhällsvetare/humanister å andra. Efteråt händer dock något intressant med denna konstellation. De kritiska röster som publiceras presenterar sig som biologer, antingen genom signaturen eller som nedan i inläggets löpande text:

Jag är ledsen att säga det, men seminariet "Finns biologismen?" på SLU 10/4 tyckte jag var ett akademiskt lågvattenmärke. [...] Många av oss som kritiserar biologism har faktiskt förstått principen för naturligt urval. Många undervisar t o m i evolutionsbiologi, genetik e t c på universiteten. Vi hävdar inte att det inte finns ett värde i att se människan i ett biologiskt perspektiv, men att vi biologer har ett ansvar för den biologiska kunskapsnivån i samhällsdebatten (var det inte f ö något annat som seminariet skulle handla om?), och att det finns för många reduktionistiska biologiska förenklingar spridda.³³

"Vi biologer" och "många av oss" skapar en tillhörighet som ger talaren en helt självklar rätt att yttra sig och att vara kritisk. Han talar med kunskap och på sätt och vis mot sina egna

intressen, vilket stärker hans trovärdighet och uttalandets tyngd. Skifte i pronomen från "jag" till "vi" ger ytterligare tyngd åt uttalandet. Genom att dra in en ospecificerad mängd allierade i texten förstärks uttalandets faktaladdning.³⁴ Inlägget är förhållandevis långt (cirka en A4 sida) och kritiken går i korthet ut på att de evolutionsbiologiska analyserna var ytliga och spekulativa och att konferensen ledde till ökad oförståelse för den befogade kritiken av biologismen.

I inlägget "Biologismen återuppfunnen" ges en liknande bild av konferensen:

Jag är doktorand i evolutionsbiologi och delar många av de åsikter som framfördes från podiet på Ultunaseminariet. Jag anser att biologins roll för samhälls- och människosyn är intressant och viktig att diskutera. Den diskussionen kan emellertid inte föras i detta forum eftersom seminariearrangören effektivt förhindrat all meningsfull diskussion.³⁵

Till att börja med skapas konsensus (doktorand i evolutionsbiologi, delar många av de åsikter), varefter kritiken radas upp. Framförallt distanserar sig författaren från arrangören:

Slutligen återstår en ytterst obehaglig hypotes. Jag blev bjuden till seminariet för att bevittna arrangörens personliga hämnd på ett antal samhällsdebattörer. Hur ska man annars förstå att Helen Uliczka [en av föredragshållarna, min anm.] i sitt avslutande anförande angriper namngivna och närvarande personer vilka inte får en sportslig chans att bemöta kritiken? Varför bjuda in dem om deras enda funktion är att bli utpekade som idioter? Varför använda en citatteknik värdig en mellanstadieskolgård? Som evolutionsbi-

olog skäms jag över att ha blivit missbrukad på detta sätt. Om det, i någon framtida kulturhistoria, ska utpekas ett startskott för den svenska biologismen så kan Helen Uliczka ta åt sig äran. Hon har själv bevisat att biologer kan vara precis så arroganta, oförstående och oförsonliga som vissa kultur- och samhällsdebattörer alltid har misstänkt.³⁶

Liknande kritik kom att framföras i såväl *Dagens forskning*, som tidskriften *Genus*.³⁷ Gemensamt för dessa kritiska inlägg är att de framförallt riktar sig mot avsaknaden av dialog och debatt. Det är inte fråga om att kritisera innehållet i föredragen, mer än möjligen att det var för ytligt eller förenklat. Kritiken synliggör de diskursiva gränserna för offentliga konferenser. Jag tolkar kritiken som norm-sättande för vad man får och inte får säga i sammanhanget, liksom vilka som får (respektive borde få) uttala sig, normer som utgår från föreställningen om det ”goda vetenskapliga samtalet”. Det som utspelade sig på nämnda konferens var enligt de kritiska rösterna inte ett uttryck för god debatt, det var en uppvisning i skapandet av konsensus inom biologin genom att inte släppa in den andra polen. Gemensamt för Torbjörn Fagerströms föredrag, som kritiserar genusvetenskapen för att inte lyssna på biologer, liksom de som kritiserar ensidigheten i konferensen ”Finns biologismen?”, är att de vill försvara en bild av vetenskaplig debatt som fruktbar och potentiellt utvecklande. Mot det vetenskapskrig som framträder här och var, ställs motbilden av en annan, potentiell verklighet; någon annanstans eller i någon annan tid. Vetenskapskriget rymmer också det goda samtalet: Det är en dubbel figur.

Upplysningens retorik

Jag ska nu återvända till den punkt som jag satt som den intertextuella kedjans början: Fagerströms Schyman-krönika. Nyckelkategorierna i denna text tycks vara ”vetenskaplighet” kontra ”ideologi”. Vetenskapen hotas inte bara från politiken utan även inifrån, av ideologiska strömningar, en ”utomvetenskaplig agenda” som sedan spiller över till den allmänt populära domänen ”pseudovetenskap” som återfinns i samhället idag. Flykten från det vetenskapliga förnuftet, vetenskapskrigets grundantagande, ekar i detta citat, ett hot mot vetenskapen som är större än de exempel som nämns.

Vari består då denna vetenskaplighet, förutom att den är motsatsen till ”stolliga, pseudovetenskapliga läror” som hör hemma utanför akademien? Om detta säger Fagerström:

Ett vetenskapligt förhållningssätt – i detta fall representerat av astronomin – garanterar varken att en viss uppfattning är sann, eller att den förblir oföränderlig, bara att uppfattningen har tillkommit genom en process där fakta tagits på allvar och där alternativa uppfattningar ständigt har prövats och utvärderats på logiska grunder. Ett sådant förhållningssätt är en viktig faktor som skiljer vetenskap från pseudovetenskap, astronomi från astrologi, seriös genusforskning från tokfeminism. Pseudovetenskap är dogmatisk, vetenskap är tvivel. Men för att bedriva framgångsrik vetenskap så räcker det inte med ett förhållningssätt; man måste också vara kunnig. Man måste känna till och förstå de fakta som finns att ta hänsyn till, de rivaliserande teorier som är relevanta, de begränsningar som finns när det gäller vilka tankar som är rimliga. Som forskare ska man tänka fritt och djärvt –

men bara inom de gränser som beprövad erfarenhet sätter. Kreationister, homeopater och astrologer är notoriskt kallsinniga till beprövad erfarenhet – och det är också tokfeminister. Exempelvis kan vem som helst genom enkla observationer och lite studier i biologi komma fram till att förekomsten av två kön är en biologisk realitet. Detta är därför en nödvändig utgångspunkt för seriös forskning kring kön och genus; accepterar man inte det blir det bara tokfeminism à la Butler.³⁸

Vad som genomgående utförs i texten är ett gediget arbete med motsatser, en tolkningsrepertoar som bygger på en avancerad kontraststruktur.³⁹ Astronomi ställs mot astrologi, tokfeminism mot seriös genusforskning, vetenskap mot ideologi, empiriska iakttagelser och beprövad erfarenhet mot meningslöst filosofierande. Genom detta skapas distans till det oönskade, varmed den egna utsagens trovärdighet stärks. Vidare blandas i texten ett vetenskapligt språkbruk (att ”förstå de fakta som finns att ta hänsyn till, de rivaliserande teorier som är relevanta”) med en vardaglig, bondförnuftig, uppfattning: Det faktum att vem som helst kan se att det finns två kön. Den allmängiltiga utsagan smälter samman med den vetenskapliga, de möts i ett *gemensamt rum*.⁴⁰ Effekten blir att det vetenskapliga argumentet ytterligare förstärks och trovärdigheten ökar.

Schyman-krönikan bygger alltså på spänningen mellan två kontrasterande kategorier: vetenskaplighet och ideologi. Detta utgår från det Nigel Gilbert och Michael Mulkey benämnt en *empiristisk repertoar*.⁴¹ Utmärkande för den empiristiska tolkningsrepertoaren är att forskarens eget handlande framställs som ”utanför” själva forskningsprocessen och därmed ointressant, givet att man hållit sig till metodologiska regler och vedertagna teorier.

Det empiriska fenomenet uppenbarar sig och påverkas inte av forskaren, som tillhör ”the culture of no culture”.⁴² Verkligheten ligger redo att avtäckas med hjälp av teoretiska modeller och hypoteser. Denna empiristiska repertoar står (åtminstone på ytan) i skarp kontrast mot debattens andra pol.

Fagerströms argument står inte oemot-sagda. Det allmängiltiga påståendet att människan har två kön, motsäger inte att kön är en konstruktion. Agneta Klingspors kommentar av krönikan i *Expressen* redan följande dag får stå som exempel på en typ av direkta, lite raljerande svar:

Sen mumbojumbar Torbjörn Fagerström om hur tokfeminismen ”har nästlat sig in” vid universiteten. Främst då filosofen Judith Butler med tesen ”kön är en social konstruktion”. Han jämför med astrologi och homeopati. Jag väntar bara på vulgärargumentet att de två könen faktiskt är en realitet, hö, hö. Och det kommer. Där. Undrar om han vet vem Simone de Beauvoir var. Hon skrev meningen ”man föds inte till kvinna, man blir det”. Vilket är en annan variant på Butlers tes. Men det är väl för subtilt för Fagerström. Kräver lite längre tankeförmåga och mer kunskap än hans krönika ger uttryck för. För att citera Fagerström själv och köra tillbaks hans egna ord: ”...för att bedriva framgångsrik vetenskap räcker det inte med ett förhållningssätt: man måste också vara kunnig.” För att uttala sig om huruvida kön är en social konstruktion räcker det inte med ett förhållningssätt (det finns två kön): man måste också vara kunnig.⁴³

Om nyckelkategorierna i Fagerströms inlägg var ”vetenskaplighet” och ”ideologi”, handlar det nu om ”vulgaritet” och ”okunnighet”. Kling-

spors artikel bygger på en tolkningsrepertoar där motståndaren med hjälp av retoriska strategier som citering och ironi misstänkliggörs och argumenten ifrågasätts med hänvisning till talarens bristande kunskap. Effekten blir att det han säger inte behöver tas på allvar för han saknar kunskap och uttrycker sig vulgärt.

I ett brev som fortsätter på okunskapstemat menar skribenten att Fagerström är oupplyst även vad gäller vetenskapsteori och post-strukturalism:

”Som forskare ska man tänka fritt och djärvt, men bara inom de gränser som beprövad erfarenhet sätter”. Torbjörn Fagerström vet hur det förhåller sig. Med vetenskapen och med vad som är rätt och fel. Därmed vrider han också klockan tillbaka och väljer att helt bortse från den post-strukturalistiska idé-debatt som ägt rum både inom och utanför universitetens väggar under de senaste decennierna. Fagerströms kunskapssyn förordar förekomsten av ett enda vetenskapligt rätt-snöre och den som vågar gå i polemik är ”schaman” eller ”tokfeminist” och har inget existensberättigande inom universiteten. Argumentationstekniken känns igen. Ifrån 1600-talet. Galilei tänkte stort – men fel – så pass fel att han faktiskt tilldömdes fängelsestraff för sin teori om att jorden snurrade runt solen och inte tvärtom.⁴⁴

Otidsenlighet görs här till ett retoriskt grepp: Fagerström följer inte med sin tid och är omedveten om den upplysningsprocess som poststrukturalismen fört med sig. Han förpassas till Galileis tid och görs på samma sätt förmodern i sin kunskapssyn. ”Galilei” är för övrigt en flitigt använd metafor för missförstådda forskare, en metafor som används av debattens båda poler. En del brev kan ses som

långa och utförliga lektioner i poststrukturalistiskt orienterad feministisk vetenskapsteori, där också flera litteraturtips lämnas med den uttalade förhoppningen att råda bot på Fagerströms okunnighet i ämnet. Detta görs med eller utan ironi.

Även på ”Finns biologismen?” konferensens hemsida påtalas kunskap som en viktig inträdesbiljett för att ge sig in i debatten.⁴⁵ Kritiken går ut på att biologer som ordnar en konferens för att tala om vad biologi går ut på, kanske borde städa framför sin egen dörr:

Arrenius [journalist, författare till boken *En riktig kvinna*, min anm.] kunskapsnivå i evolutionsteori klår nog de flesta naturvetares kunskaper i genusteori med hästlängder, ändå står de hemmasnickrade samhällsanalyserna som spön i backen. Hänvisningar till feta uppsatser varvas med teoribildning på högstadienivå. Precis detsamma gäller er. Ni har helt enkelt inte förstått hur kritikerna resonerar, eftersom ni inte förstår er på grundläggande samhällsvetenskaplig vetenskapsteori.⁴⁶

Det som står ut som lite ovanligt i ovanstående citat är hur talaren vänder sig direkt till arrangörerna, varför inlägget liknar ett brev mer än ett webbinlägg. Användandet av personliga pronomen som ”ni” och ”er” bidrar till att argumenten blir direkta anklagelser. Personliga pronomen gör ett retoriskt arbete, då de positionerar talaren och mottagaren i en dialog.⁴⁷

Sammanfattningsvis presenterar Fagerström (och hans allierade) och hans kritiker olika vetenskapssyn. Vad som räknas som fakta beror på perspektiv: Fakta som fri från ideologi eller som ideologiimpregnerad. En första analys ger intryck av att inläggen for-

muleras *för* genusvetenskap (mot biologism) eller *mot* tokfeminism (och för biologi). Vid en mer detaljerad läsning kan man urskilja att breven iscensätter en rörelse från ideologi till vetenskap, från okunskap till upplysning, (nästan) oavsett författarnas institutionella hemvist. Genom sina argument och tolkningsrepertoarer skapar båda poler därmed ett slags *upplysningens retorik* med hjälp av nyckelkategorin okunnighet. Uttalandena strävar inte i första hand efter att stärka den egna trovärdigheten. Fakta konstrueras istället främst genom att ställas mot den andra polens underminerade tillförlitlighet. Det är med andra ord liknande kunskapsideal som avses, vare sig man talar utifrån en empiristisk eller en ideologisk repertoar.

Vetenskapskrig eller passionerade samtal?

Ramen för den aktuella debatten utgörs av retoriska strategier som normaliserar hot mot den vetenskapskulturella ordningen: Motståndarnas argument ifrågasätts, varvid den egna trovärdighetens byggs upp. Därmed kan många paralleller dras mellan den debatt som jag analyserat, och den internationella biologismdebatt som vetenskapssociologen Ullica Segerstråle belyser i *Defenders of the Truth*.⁴⁸ Hon menar att både de som var "för" sociobiologin och de som positionerade sig "mot", framhårdade i att de hade patent på kunskap såväl som på vetenskaplighet. Detta oavsett om debattörerna var sociobiologer, andra biologer eller kulturvetare. Den fallstudie som jag analyserat skiljer sig på så sätt att genusvetenskapen, feminismen, poststrukturalismen, kulturstudier, postkolonialismen och sociologin, alla bidrar med alternativa, anti-essentialistiska sätt att förstå kön, som något som görs snarare än något som man *har* eller *är*. Den konstruktivistiska traditionen bidrar också

med en analys av naturvetenskaplig forskning: Hur konstrueras kön? Därmed kan ovanstående fallstudie fogas till en bredare debatt mellan naturvetenskap och vetenskapsstudier. Det är inte nog med att de konstruktivistiska idéerna frodas inom de andras läger, de spiller över och besmittar den "riktiga" vetenskapen. Vetenskapskrigsfiguren blir, för att tala med Mary Douglas, en normaliserande strategi mot förorening, ett sätt att stänga ute och därmed avvärja (för att fortsätta med krigsmetaforerna) den fara som hotar den vetenskapskulturella ordningen och maktstrukturen.⁴⁹

Men det är också en annan ordning som står på spel, den *semiotiskmateriella* ordning som kallas människans natur.⁵⁰ Hur denna ordning ska definieras, i det här fallet vad kön *är*, utgör debattens innehåll. Debatten handlar således ytterst om strävan efter vetenskaplig hegemoni genom etablerandet, försvarandet och fixerandet av verklighets- och könsdefinitioner. Hur ska man då förstå den aktuella debatten? Är det en berättelse om biologen, förkroppsligad av Torbjörn Fagerström och om tolkningsföreträdare i fråga om kön och människans natur, eller är aktörerna och ämnet i princip utbytbara? Jag skulle inte kalla detta för en Fagerströmdebatt, även om han på många sätt intar en huvudroll i dramat. Den bild som framträder av "biologin" såväl som av "biologen", av "kriget", "sanningen" och "kunskapen", känns alltför väl igen från ett större, diskursivt fält. Segerstråles såväl som mina egna intervjuer om beteendegenetikdebatten pekar åt samma håll: kunskaps- och vetenskapssyn och förhållande till vetenskapliga kontroverser hör ihop.⁵¹ Men jag tolkar det som att ämnet för den aktuella debatten, kön, skapar särskilda logiker. Genusforskningen utmanar idag den etablerade vetenskapen på ett institutionellt plan. Centrumbildningar upprättas, professurer tillsätts,

genusperspektiv krävs på utbildningar och i tjänstetillsättningsärenden. Feministerna är inte längre oppositionella, de befinner sig mitt i politiken och på maktpositioner vid universiteten. Man har försökt "tvätta bort" ideologistämpeln som tidigare varit behäftad med feminism, kanske tydligast genom införandet av det mer neutrala "genus". Genom det vetenskapliga projektet och distansierandet från ideologin, har genusforskningen blivit en potentiell maktfaktor inom politiken och vetenskapen. Även om biologerna i den här analyserade debatten bildligt talat inte är ute efter samma stolar, menar jag att det handlar om att försvara och/eller etablera ett tolkningsföreträde: vad som ska räknas som allmänt erkänd kunskap och vad som utgör "god vetenskap". Att ifrågasätta genusforskningens vetenskapliga legitimitet i media är ett retoriskt grepp som förutom i min fallstudie inte minst blivit tydligt i debatter om "elitfeminism" och den i år aktuella så kallade "extremfeminismen" och som i slutändan utgör ett bakslag för all feminism, inte bara akademisk.

Motståndet mot genusvetenskapen verkar omvänt kunna ena aktörer från vitt skilda ämnestillhörigheter. Det skapas så att säga *ekvivalenskedjor* av delvis överlappande subjektspositioner, vilka intar var sin sida i debatten i en kamp om hegemoni.⁵² Ekvivalensens logik innebär att debatten automatiskt leder till en antagonistisk relation. Men det antagonistiska är kanske inte fullt så antagonistiskt som det verkar vid en första anblick. Ett syfte med denna artikel är att visa hur talet om vetenskapskrig bygger på det ständigt närvarande idealet om det goda samtalet. Jag har kallat denna sammanvävning av dimensioner för *vetenskapskrigsfiguren*. Denna figur är, som nämndes i inledningen, både empirisk och analytisk och har både bevarande och fri-

görande sidor.⁵³ Det bevarande ligger uppenbarligen i att den befintliga ordningen med uppdelningar mellan biologer och samhällsvetare/humanister, och i förlängningen mellan natur och kultur, upprätthålls och försvaras. Men den antagonistiska relationen kan leda till allianser, aldrig över de involverade ekvivalenskedjor som skapas genom debattens logik, men väl mellan subjektspositioner i debattens utkant. I det här fallet finns en frigörande potential i allianser mellan humanistiska och samhällsvetenskapliga genusforskare och likatänkande biologer. Här kan man finna oväntade diskussionspartners, och allianserna kan, som jag visat ovan, bygga på en minsta gemensam nämnare av vetenskapsteoretisk grund.

Men om vetenskapskriget och det goda samtalet kan ses som två sidor av samma mynt, spelar det då någon roll vilken väg som väljs, och finns det alternativ för diskussion och debatt? Donna Haraway menar att vetenskapspolitisk förändring ofta sker genom allianser som kanske inte alltid är helt självklara.⁵⁴ I det här fallet handlar det om en förändring av en vetenskaplig produktionsapparat, genom tillåtandet av alternativa berättelser, allianser och relationer med såväl icke-forskare som forskare från andra ämnestillhörigheter. Jag har i ett annat sammanhang argumenterat för poängen med agonistiska relationer i form av *passionerade samtal*, samtal vars mål inte är uppställda i förväg utan där nya utmaningar och insikter kan komma att uppstå under diskussionens gång.⁵⁵ För att vidga sina kontaktytor krävs dock mod och nyfikenhet, en intresserad misstänksamhet och en vilja att pröva andra positioner än dem som skapas av vetenskapskrigsfiguren. I slutändan kan man fråga sig om dessa så omtalade biologister och tokfeminister egentligen är något annat, än produkter av samma figur.

Noter

- 1 Tora Holmberg: *Vetenskap på gränsen*, Arkiv 2005. Jag vill här passa på att tacka genusseminariet, Sociologiska institutionen, Uppsala universitet, särskilt Linn Egeberg-Holmgren, för värdefulla kommentarer på en tidigare version av denna text.
- 2 C P Snow: *De två kulturerna*, Cavefors 1961.
- 3 Michael Billig: *Arguing and thinking*, Cambridge University Press 1987, s. 95.
- 4 ”Finns biologismen? Vårt ansvar för kunskapen i samhällsdebatten.” Konferens, Sveriges Lantbruksuniversitet, Uppsala, 15 april 2002.
- 5 Norman Fairclough: *Language and power*, Longman 1989, s. 159.
- 6 Se Greg Myers: *Writing biology. Texts in the social construction of scientific knowledge*, The University of Wisconsin Press 1990, Ullica Segerstråle: *Defenders of the truth*, Oxford University Press, 2000.
- 7 P Gross och N. Levitt och M.W. Lewis (red.): *The flight from science and reason*, The New York Academy of Sciences 1996
- 8 Andrew Ross (red.): *Science wars*, Duke University Press 1996.
- 9 Tora Holmberg: *Mellan tokfeminsim och biologism. Vetenskaplig retorik från en debatt år 2002*, Working Paper Series (www.soc.uu.se/publications/fulltext/wp2004-02.pdf), Sociologiska institutionen, Uppsala universitet nr. 2 2004.
- 10 Se text Tomas Brante: *Vetenskapens sociala grunder. En studie av konflikter i forskarvärlden*, Rabén och Sjögren 1984, Michael Mulkay: *The embryo research debate. Science and the politics of reproduction*, Cambridge University Press 1997, Myers, 1990, Amanda Rees: ”Practicing infanticide, observing narrative: Controversial texts in a field science”, *Social Studies of Science*, vol. 31, nr. 4, 2001, s. 507–531.
- 11 Jonathan Potter: *Representing reality. Discourse, rhetoric and social construction*, Sage 1996.
- 12 Donna Haraway, *Modest_Witness@Second_Millennium, Female Man_Meets_OncoMouse* Routledge 1997, s. 11, Holmberg 2005, s. 51.
- 13 Brevet finns i Torbjörn Fagerströms ägo, och jag har med hans tillstånd kopierat dem. Det handlar om totalt 39 brev, både e-mail och vanliga brev, som ställts direkt till Fagerström eller till *Dagens Nyheter*s redaktion. Samtliga brev har avidentifierats innan citering, med tanke på att brevskrivarna inte gett informerat samtycke till sin medverkan i denna artikel. På webbsidan publicerades 18 inlägg före konferensen och 15 efter (”Finns biologismen?” [[www](http://www.conference.slu.se/biologismen)] <www.conference.slu.se/biologismen> besökt 2 augusti 2002. För en mer fullständig presentation av material, urval och analys, se Holmberg 2004.
- 14 Bland annat utvecklad av Nigel Gilbert och Michal Mulkay: *Opening Pandora’s box*, Cambridge University Press 1984 och Michael Mulkay: *The world and the word. Explorations in the form of sociological analysis*, George Allen & Unwin 1985, och Myers 1990.
- 15 Billig 1987.
- 16 Gilbert & Mulkay, 1984, Margaret Wetherell och Jonathan Potter: ”Discourse analysis and the identification of interpretative repertoires”, Charles Antaki (red.): *Analysing everyday explanation*, Sage 1988, s. 168–183.
- 17 Margaret Wetherell: ”Positioning and interpretative repertoires: conversation analysis and post-structuralism in dialogue”, *Discourse and Society*, vol. 9, nr. 3 1998, s. 400–401.
- 18 Dorothy Smith: *Texts, facts, and femininity. Exploring the relations of ruling*, Routledge 1990.
- 19 Bruno Latour: *Science in action*, Harvard University Press 1987.
- 20 Billig 1987, s. 200

- 21 Fagerström riktar i en tidigare krönika sin udd mot just Judith Butler och talet om "kön som social konstruktion" (Torbjörn Fagerström: "Två kön bättre än ett, tre eller fyra", *Dagens Nyheter*, 1 oktober 2001). Troligen syftar Fagerström på Butlers *Gender trouble* (Routledge 1990), där hon bl a driver tesen att könet, det vill säga det som feministiska forskare tidigare menat hör biologin till, alltid redan är bemängt med genus. Vi kan inte se något som "rent biologiskt", lika lite som vi kan särskilja en genusidentitet som något vi "har" av naturen. Tvärtom, menar Butler, är genusidentiteten (innefattande kopplingen mellan kön, genus och sexualitet) något som vi hela tiden måste återskapa performativt, vi formar och framställer hela tiden ett "naturligt" samband mellan kön, genus och det sexuella begäret.
- 22 Torbjörn Fagerström: "Schyman, Thorild och pseudovetenskapen", *Dagens Nyheter*, 18 februari 2002, s. A2.
- 23 Begreppet "tokfeminism" myntades mig veterligen året innan av författaren och journalisten Birgitta Kurtén-Lindberg i boken med samma namn. Med detta riktar hon skarp kritik mot all feminism som hon menar väljer att blunda för biologisk forskning om könsskillnader. Birgitta Kurtén-Lindberg, *Tokfeminismen*, Timbro 2001.
- 24 Brev till T F 19 februari 2002.
- 25 Brev till T F 28 februari 2002.
- 26 Brev till T F 4 mars 2002.
- 27 Erving Goffman: *Jaget och maskerna*, Prisma 1974 [1959].
- 28 Brev till T F 5 mars 2002.
- 29 C P SNOW, 1961.
- 30 Följande utdrag av olika föredrag, är hämtat från bandupptagningar, vilka inköptes från konferensarrangören i efterhand (se not 4). Jag vill göra läsaren uppmärksam på att det handlar om transkriberat talspråk och inte föreläsningssmanus.
- 31 Potter 1996, s. 187.
- 32 Gilbert & Mulkay 1984, s. 86.
- 33 Undertecknat K J.
- 34 Latour 1987, s. 44 .
- 35 Undertecknat B J.
- 36 Undertecknat B J.
- 37 Jenny Jewert: "Om hur man kväver det akademiska samtalet", *Dagens forskning*, nr. 9, 2002, s. 7, Gunnel Karlsson: "Om biologism och genusforskning", *Genus*, nr. 2, 2002, s. 2.
- 38 Fagerström 2002.
- 39 Jfr. Mulkay 1985, s. 84.
- 40 Billig 1987, s. 200.
- 41 Gilbert & Mulkay 1984, s. 56.
- 42 Haraway 1997, s. 25.
- 43 Agneta Klingspor: "Skapat kön och kunskap", *Expressen*, 19 februari 2002, s. 6, se även t.ex. Fredrik Virtanen: "Alla män är lika äckliga", *Aftonbladet*, 22 februari 2002, s. 46.
- 44 Brev till T F 19 februari 2002.
- 45 (www.conference.slu.se/biologismen 9 april, 2002)
- 46 Undertecknad MK.
- 47 Mulkay 1985, s. 28.
- 48 Segerstråle 2000.
- 49 Mary Douglas: *Renhet och fara*, Nya Doxa 1997 [1966].
- 50 Haraway 1997.
- 51 Tora Holmberg: "Genes, behaviour, and debate – analysing explanatory models through narratives", *VEST*, vol. 16, nr. 1 2003, Segerstråle, 2000.
- 52 Ernesto Laclau och Chantal Mouffe: *Hegemony and socialist strategy. Towards a radical democratic politics*, Verso 1985.

53 Haraway 1997, s. 11, Holmberg, 2005.

54 Donna Haraway: *Primate visions. Gender, race, and nature in the world of modern science*, Routledge 1989.

55 Holmberg 2005

Nyckelord

genusvetenskap, vetenskapskrig, diskursanalys, retorik, "tokfeminism", biologism

Keywords

gender studies, science wars, discourse analysis, rhetoric, "crazy feminism", biologism

Summary

Science war and the rhetoric of the good conversation – biologists talk about "crazy-feminism", by Tora Holmberg, PhD, Department of Gender Studies, Uppsala University, Sweden.

In this case study based article, Holmberg analyses a Swedish science based debate from 2002. The debate concerned what came to be labelled "crazy-feminism" ("tokfeminism"). The first aim is to highlight how talk about the "science war" becomes contrasted, and yet intertwined, with talk about the "good conversation". A second aim is to show how, what at a first glance can be interpreted as a hopeless and unfruitful controversy may include a subversive potential for unexpected alliances. The case study is based on a range of empirical material, newspaper articles, e-mail letters, private correspondence, web-based contributions and conference lectures. The material is analysed from the sociology of science perspective, with focus set on the rhetorical nature of discourse. In the analysis Holmberg uses concepts such as categorisation, contrast structures and rhetoric strategies and she investigates how each pole of this debate builds up rhetorical credibility primarily by way of irony, citation and extreme case formulations, attaching the opponents to the context of the science war,

while at the same time distancing "us" from that same war. This is done by both sides, as they embrace the ideal principle of the good and fruitful scientific conversation.

Tora Holmberg

Centrum för genusvetenskap

Uppsala universitet

Box 634

751 26 Uppsala

tora.holmberg@gender.uu.se